

# Problematika mesta in njegova prihodnost

Tea Goljevšček

**Znašli smo se v času, ko se vsak slej ko prej zagleda v prihodnost in razmišlja o tem, kaj mu ta prinaša. Bolj ali manj jo je možno predvideti iz različnih faktorjev, kot so trenutno stanje v družbi, ekonomiji in politiki. To jasnovidnost z lahkoto apliciramo tudi na prihodnost mesta, kot prostora v katerem bivamo. Kakšno je naše mesto danes in kakšno bo jutri? Pa čez petdeset let?**

## Osebnost mesta

Vsako mesto ima svojo specifično osebnost. Ta se je izoblikovala skozi zgodovino, skozi neko daljno realnost, ki jo je mesto preživelo, skozi kontekst, ki ga spremlja od nastanka. V mestu boste vedno našli nek prostor, ki vas bo osebno, kot meščana, navdal s spomini. Bolj splošno gledano, pa ima vsako mesto kakšno staro luč, telefonsko govorilnico ali davno pozabljen tramvaj, ki pripoveduje vsakomur, tudi turistu iz daljnih krajev, da ima to mesto preteklost. To je obljubljeni mesto, o katerem so brali v svojih turističnih vodičih, to je področje pristne nostalgije, slavospev preteklosti. Vendar pa se je ravno tu, kjer je zgodovina zamrznjena, mesto najbolj spremenilo. Danes so naše ulice, na njihovo presenečenje, prazne in mrtve. To odkritje se je pokrilo z obupanimi poskusi oživljanja javnega prostora, z oživljanjem preživetih principov in besnim obnavljanjem zgodovinske povprečnosti, ki se banalno kaže kot osvetljevanje spomenikov in ustvarjanje con za pešce v središčih mest, kjer je dejansko vedno manj ljudi.

Osebnost mesta se velikokrat kaže kot nazadnjaška in kontra-produktivna – kot nekakšna vsiljena dejavnost, ki nasprotuje naravi nastanka novega mesta in elementom, ki ga tvorijo. Močnejša kot je, bolj se zapira in umika. Ne pusti se spremeniti, ne dovoli lastne interpretacije, temveč teži k svojemu vnaprej določenemu smislu in bistvu. Osebnost centralizira. Izvor pomena mesta je torej center, ki pa je že po definiciji, ki ga opisuje kot točko, absurdno premajhen, da bi lahko opravljal naložene naloge. Območje njegovega vpliva se širi tako, kot se širi mesto. Ves čas krade pozornost in odreka legitimnost svojemu obrobju, brez katerega pa ne bi obstajal. Kar naenkrat se tako

razširi, da njegova moč v samem jedru brezupno hlapi in čaka na klavrni konec, ko se bo sesedel sam vase, tako kot veliko Rimsko cesarstvo. Kar želim povedati je, da novim predelom, ki nastajajo in se širijo pod njegovo avtoriteto, center mesta ne dovoljuje njihove lastne osebnosti. Ne želi, da bi se razvili, odrasli in se osvobodili njegovega vpliva, da bi tam nastalo novo mesto, s svojo zgodbo. Namesto tega se znova in znova preslikuje na novo rastoče lokacije, vsiljuje svoje stare lastnosti, ustvarja zlobne dvojnike, ki v svojem bistvu seveda niso dobro staro jedro, ampak le njegove kopije. Takšen je recimo Pariz, za katerega znani arhitekt Rem Koolhaas trdi, da lahko postane samo še bolj *pariški*, nekakšen *hiper-Pariz*. Območje, ki ga pokriva, je ogromno in skoraj nepredstavljivo je, da se identiteta točke, ki označuje center, uspešno in krčevito oklepa tako enormnega prostora. Zaradi tega pojava ima Pariz številne probleme, kot so nemogoč promet in vrtočlave cene stanovanj. Funkcionalno je tako vedno bolj onemogočen.

Človeška obsedenost s koncentričnostjo je iz vseh nas naredila drugorazredne državljane. Mi, prebivalci s periferije, vsakodnevne migracije v center drago plačamo. Ne samo, da smo nevdržno odvisni od centra, moramo ga tudi nenehno vzdrževati in modernizirati. Največji paradoks, ki tu nastane, je, da mora biti center mesta historičen, a hkrati najbolj sodobni del mesta. Biti mora statičen in počasen, pa tudi dinamičen in hiter. Ljubljana, na primer, ki je tipično mesto s historičnim centrom, ima s tem usklajevanjem nasprotij velike probleme. Strokovnjaki s področja arhitekture se krčevito branijo novitet. Opevajo arhitekturo preteklosti in v isti sapi naštevajo slabosti moderne arhitekture ter ji s številnimi omejitvami preprečujejo vstop v center. To seveda ni nujno slabo in je povsem logično obnašanje, saj se pri vsem tem pojavi še en trik – mesto je predvsem predmet predstave. Njegovi prebivalci ga kot vohuni nezavedno nadzorujejo. Ves čas govorijo o odnosu, ki ga imajo do mesta, o zgodovini, ki jih z njim povezuje, o vsakodnevnih opravkih v njem. Zaradi tega morajo biti vse spremembe, ki se v centru mesta zgodijo, skrite in praktično nezavedne. Sicer si prebivalci svojega mesta ne morejo več predstavljati. To je

kriza predstave o sodobnosti. Vendar pa se takšno obnašanje ne mora nadaljevati v nedogled, kljub temu, da si tega želimo, saj nas tako zgodovina lahko gladko povozi. Seveda obstajajo mesta, kjer je center nepomemben oziroma ne igra nikakršne vloge, a to so mesta, ki jih zaznamuje pomanjkanje jasne osebnosti. So odprta in manj statična. Primer takšnega mesta je recimo London. London je z vsako spremembo, ki se mu zgodi, manj London. Konstantno se spreminja in s tem vedno bolj postaja takšen kot katerokoli drugo mesto na svetu.

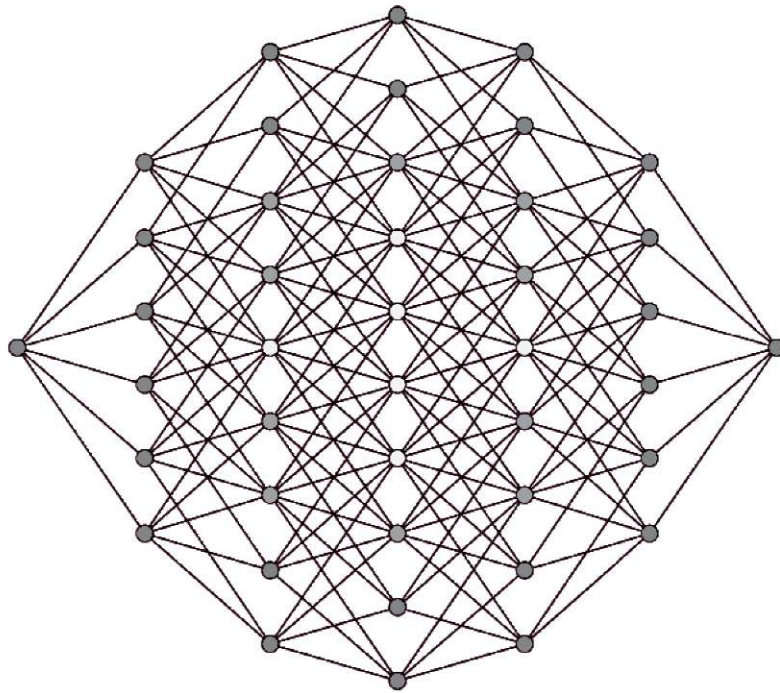
### Vizija mesta prihodnosti

Mesto prihodnosti je odprto in že v osnovi zavrača to, da bi ga na kakršenkoli način povezovali z utrdami preteklosti. Trdnjava se mora umakniti širokim ulicam, odprtim ravnim površinam, novim četrtim, ki pa v trenutku svojega rojstva zastarajo in postanejo tradicionalne. Tukaj ne boste našli centra, saj se je mesto prihodnosti osvobodilo spon središča, odvrгло je prisilni jopič osebnosti. Približni primer takšnega mesta so recimo hitro rastoča mesta na arabskem polotoku, kot je Dubaj. Njegovo bogastvo prihaja od nafte, avtoriteta je anonimna. Je neosebno, uniformirano in razdrobljeno. Je mesto brez zgodovine, ustvarjajo ga ljudje, ki se selijo, gredo hladnokrvno naprej in brez nostalgije za seboj puščajo preteklost. Je plehko in brez globine, zaradi česar lahko vsak dan ustvari na tisoče različnih površnih osebnosti. Izvirnost takšnega mesta prihodnosti je v tem, da kratko malo opusti to, česar ne potrebuje, kar je izrabljeno. Je realno in prilagodljivo. Takšno mesto prihodnosti ne potrebuje nikakršnega vzdrževanja. Samo regulira svojo velikost ali majhnost, se po potrebi obnovi, uniči, postara. Nikjer ni preveč zanimivo, nikjer ni preveč dolgočasno. Linearost doživetja je skozi celoten prostor enaka. Tukaj ni globokih čustev, ampak samo trenutni občutki, dražljaji in estetski doživljaji, ki jih v nas v temni noči, medtem ko potujemo s *superhitrim* mestnim vlakom, puščajo migotajoče barvne luči mesta. Da, to je prostor prometa in komunikacij, ki se širijo in prepletajo povsod. Urbana površina se popolnoma prilagodi gibanju. Največ prostora zavzemajo ceste in avtoceste. To so novodobne promenade in trgi. Tukaj ima isti odsek neke dolžine lahko tisoče različnih doživljavaev. Ta odsek lahko traja pet ali štirideset minut. Lahko ga delimo s celotno populacijo ali z nikomer. Mesto prihodnosti je ves čas v procesu transformacije. Načrtovanje tukaj sploh ni pomembno. Arhitekt lahko stavbo dobro umesti, zaradi česar bo preživela in cvetela v svojem uspehu. Lahko jo umesti slabo, zaradi česar bo pač propadla. Naravna

selekcija. Koolhaas trdi, da bo v generičnem mestu, kot imenuje svoje mesto prihodnosti, urbanizem postal ideologija v marksističnemu pomenu besede. Paradigmatični urbani prebivalec ne bo več kodrasti hipster s skodelico *macchiata* in *ray-bankami*, ampak utrujeni trgovski potnik, ki nikoli popolnoma ne razpakira svojega kovčka. Mesto se bo upiralo urbanemu planiranju in lepotnim urbanim projektom. Upiralo se bo nostalgiji. Bo neusmiljeno praktično in večno v koraku s časom. Mesto bo delovalo – in to bo tudi vse, kar bo počelo. Omrežja postanejo stara, razpadajoča, prebivalstvo se podvoji, potroji, početveri, nenadoma izgine, ekonomija napreduje, zastane, se zruši. Kolektivni spomin ne ve več, kje tečejo telefonske linije in kje točno je zakopana kanalizacija; vse kar vemo, je, da deluje.

### Nosilci lokalne identitete

Danes najbolj brezosebni prostori postanejo edini nosilci raznolikosti. Letališča, veliki hoteli, trgovski centri ipd. potniku, ki je prišel od daleč, sicer ne predstavljajo neke domačnosti, a vendar se tam ne počuti izgubljenega, ni v tujini. To so popolnoma nerealni prostori, kar postane nekaj običajnega. Letališče ali hotel postaneta vse, kar nek povprečni človek doživi v mestu, ki ga je obiskal. To je prvi in zadnji ter največkrat edini vtis lokalne identitete, ki s svojo konceptualno nabitostjo prebudi številne emocije obiskovalca in s tem nadomešča obisk mesta. Ogromne fotografije tipičnih značilnosti mesta na stenah, lokalna hrana in zaposleni v uniformah, ki spominjajo na narodne noše, zgoščeno, kot kakšen iztisnjen ekstrakt, podajajo vtis, ki ga moramo odnesti iz mesta, ki smo ga obiskali. Še posebej hotel, ki se je izpopolnil do te mere, da je postal mesto v malem. Ostale stavbe so v njegovi prisotnosti popolnoma nepotrebne. V njem so trgovine, frizer, restavracija, v sobi *mini-bar*, telefon, s katerim pokličemo sobno strežbo, sveže razkužena toaletna školjka, plačljiva televizija s pornografijo, vljudnostni paket kondomov in Biblija v predalu nočne omarice. Hotel postane najpogostejša oblika stanovanjske stavbe v mestu. To je prostor prostovoljnega ujetništva, nobenega konkurenčnega kraja ni več, kamor bi si želeli oditi, v hotel pridemo in tam ostanemo. To je zgoščeno mesto milijonov ljudi, ki so zaklenjeni v svojih sobah – implozija živahnosti. Da razvoj poteka v tej smeri, nam je lahko postane jasno prek preprostega primera. Ko potujemo s turistično agencijo v eksotične kraje, v resnici ne želimo stika z obljubljeno eksotiko, temveč pričakujemo, da nas tam čaka evropska izkušnja. Želimo, da nas odpeljejo v tisti hotel s petimi zvezdicami, kjer bomo varno zaprti pred



vsemi nevarnostmi, ki na nas prežijo iz skritih kotov malih zanemarjenih ulic. Lokalno osebnost opazujemo skozi neprebojno okno safari džipa, gledamo farme krokodilov na območjih, kjer krokodili sploh niso značilni, in kupujemo kopalne brisače s slikami palm. Ne potrebujemo več realne izkušnje in pristnega stika s prostorom, zadovoljimo se z imitacijo, pripravljenim in zrežiranim prizorom, ki nam je po eni strani domač in sprejemljiv ter nas nikakor ne more presenetiti.

Letališče je s svojim do potankosti izpopolnjenim konceptom postalo nekakšno znamenje, ki simbolizira pripadnost in manipulira s populacijo s pomočjo svojih brezcarinskih trgovin, z razsežnimi in zapletenimi koridorji in z zanesljivo povezavo s celim svetom. S svojimi storitvami nam na enem mestu ponuja stvari, ki jih v samem mestu ni mogoče dobiti (na primer evropski sir, medtem ko smo v najbolj odročnem delu Afrike) in hkrati stvari, ki so specifične za tisto določeno mesto in jih s težavo najdemo drugje na svetu (ocvrta črički in kobilice). Letališča se borijo za svojo neodvisnost od mesta in njegove osebnosti, kar jim bolj ali manj uspeva. Ponekod so komajda še povezana z mestom in so pravi mali avtonomni azili. Kakor hoteli postanejo mesta v malem – postajajo vedno večja in nudijo vedno več storitev, ki niso neposredno povezane s samimi potovanji. Letališče je mesto z milijonsko populacijo, saj zajema vse potnike, ki so ga kdaj obiskali, in vso delovno

silo, ki ga upravlja. Iz njega ni mogoče pobegniti drugam kot na drugo letališče.

### Vztrajanje identitete

Svet se nam kaže v novi ostrini in prisiljeni smo v to, da izberemo stran. Dobro je, da se jasno zavedamo homogenizirajočih učinkov globalne ekonomije in da si priznamo, da je proces globalizacije neustavljiva sila, ki je ne moremo soditi na podlagi moralnih načel. Večina arhitektov in urbanistov žaluje za izgubo lokalnih tradicij in regionalnih raznolikosti ter celo sklicuje lokalne upore, ki jih utemljujejo z različnimi koncepti, kot je recimo kritični regionalizem, ki ga je zastavil Kenneth Frampton. Kritični regionalizem je pristop k arhitekturnemu planiranju, ki se bori proti pomanjkanju osebnosti v sodobni arhitekturi s pomočjo geografskega konteksta, v katerem se nahaja stavba. Skušaja poiskati sožitje med naravnimi, ruralnimi in urbanimi sestavinami okolja in vključiti sodobne trende oblikovanja v kulturno krajino.

Mislím, da vztrajanje osebnosti vseeno ni nepomembno ter nepotrebno in ne bo izginilo (zagotovo ne v bližnji prihodnosti) zaradi urbanega širjenja. Identiteta mesta je v resnici zakodirana v načinu, kako meščani mesto gradijo in uporabljajo mesto, in je esencialnega pomena tako za življenje meščana kot za urbanista, ki mesto ureja. ●